

Ellie Midwood

Licht in het duister

Berlijn, 1942. Libby en Harro zijn verzetsstrijders.
Kan hun liefde overleven onder het oog van de Gestapo?

Berlijn, lente 1933

‘Uw nieuwe bureau.’ Met een ietwat theatrale armzwaai gebaarde Erich Tischendorf, hoofd van de afdeling PR van Metro-Goldwyn-Mayer Studios, naar Libertas’ nieuwe werkplek.

Met groeiend afgrijzen nam Libertas de stapels papieren die boven de typemachine uittorenden in zich op, en wel twee zwarte telefoontoe- stellen, die tussen de tijdschriften en mappen verborgen zaten.

‘Excuses voor de rommel.’ Herr Tischendorf – ‘noemt u mij toch Erich’ – hield zijn zorgvuldig gekapte hoofd een beetje scheef. ‘We zijn nog bezig met het op orde brengen van het gebouw. Bepaalde werkplekken zijn enkele dagen of zelfs weken onbemand gebleven.’ Die laatste woorden gingen gepaard met een dramatische blik naar het rijkversierde plafond.

Libertas beseftte dat de man beter op zijn plek was op het witte doek dan op de positie als manager van de persafdeling van de Berlijnse tak van het Amerikaanse MGM. Alles aan hem leek zorgvuldig te zijn ingestudeerd en werd met verve gebracht. Hoewel een snor helaas ontbrak, deed hij aan Clark Gable denken: een gepolijste, verfijnde versie van de gewone man, zij het totaal verstoken van enige persoonlijkheid.

‘U zou de mensen die verantwoordelijk zijn voor de schoonmaak wel mogen ontslaan.’ In een poging de stemming te verlichten glimlachte Libertas voorzichtig en knikte met haar blonde hoofd naar het volgestapelde bureau. ‘Aangezien mijn bureau er na hun beste pogingen zo uitziet.’

Er viel een stilte, waarin zich op Tischendorfs gezicht een aantal gezichtsuitdrukkingen aftekenden. Hij knipperde als een verwarde uil, fronste zijn voorhoofd en knipperde nogmaals, maar toen klaarde zijn gezicht op en barstte hij in lachen uit. ‘Och, u bent verrukkelijk. Eindelijk iemand voor communicatie met een gezonde dosis humor. Dat is precies wat we hier nodig hebben: vers, sprankelend bloed om dit moeras nieuw leven in te blazen. Geweldig.’

Vervolgens greep hij Libertas’ hand, drukte die hartelijk ten afscheid en liep weg, nog altijd in zichzelf grinnikend.

Nu was het Libertas’ gezicht waarop zich een niet-begrijpende blik aftekende.

Pas later die week drong tot haar door wat daadwerkelijk achter de woorden ‘we zijn nog bezig met het op orde brengen van het gebouw’ schuilging. Haar eerste dag leek een soort droom te zijn, waarin ze door de lange gangen van de studio dwaalde en de geuren van boenwas en duur parfum opsnoof. Bewonderend keek ze naar de foto’s van MGM beroemdste acteurs, regisseurs en producenten: Greta Garbo, John Barrymore, Jean Harlow, Clark Gable, Edmund Goulding van de Oscar-winnende kaskraker *Grand Hotel* en Irving Thalberg, onder wiens bezielde leiding al deze sterren aan het firmament waren komen te staan.

Tijdens die eerste verkenning viel het Libertas op dat er een paar foto’s misten. Alleen de gouden naamplaatjes herinnerden nog aan de sterren die daar niet lang geleden nog hadden geschitterd. Een ongemakkelijk gevoel drong zich even aan haar op, maar ze duwde het met haar gebruikelijke, idealistische, jeugdige nonchalance weg. De foto’s werden vast vervangen door nieuwe, dat moest het zijn. Haar adem stakte toen haar blik op nog een achtergebleven naamplaatje viel: Erich Pommer, producent.

Erich Pommer. Opgetogen liet Libertas haar vingers bewonderend over de gegraveerde letters glijden. De legendarische pionier, de grondlegger van de eerste Duitse filmstudio Decla Film, het gezicht van de Weimarse

filmproductie als producent bij UFA Studios, de ontdekker van Fritz Lang.

Maar Libertas' opwindning werd prompt verstoord door het onverschillige 'pardon, Fraülein' van een werkmans.

Hij duwde haar opzij, zette zijn gereedschapskist op de met tapijt beklede vloer, pakte een schroevendraaier en draaide onder het fluiten van een nationalistisch deuntje de schroeven los.

'Waar bent u nou mee bezig?' vroeg Libertas zodra ze zichzelf herpakt had.

De man keek haar aan alsof ze iets ontzettend doms had gevraagd. 'Volgens mij ben ik bezig dit naamplaatje weg te halen.' Hij trok een van zijn borstelige wenkbrauwen op.

'Dat zie ik ook wel.' Ze voelde haar wangen gloeien, eerder van ergernis dan van schaamte, en sloeg haar armen over elkaar. Uitdagend vroeg ze: 'En waarom bent u dat aan het verwijderen? Weet u wel wie Erich Pommer is? Hij is een van de grondleggers van de hele Duitse film...'

'Dat kan best zo zijn, Fraülein,' onderbrak de werkmans haar, 'maar zijn naam staat op deze lijst en daarom moet het plaatje verwijderd worden.'

'Welke lijst?' drong Libertas aan. Ze ergerde zich steeds meer aan de onverschilligheid van de man.

'Deze lijst.' Even kalm als daarvoor pakte hij een opgevouwen, met olie-vlekken besmeurd stuk papier uit een van de zakken van zijn overall en reikte het haar aan.

Libertas griste het uit zijn handen en liet haar blik snel over het verfrommelde document gaan, dat afgestempeld was door het ministerie van Propaganda. Er viel weinig uit op te maken. Het was een lijst met op alfabetische volgorde gerangschikte namen van acteurs, actrices, regisseurs, scriptschrijvers en producenten. Geen enkel beroep werd gespaard van een onbegrijpelijke, ogenschijnlijk willekeurige zuivering. Vol ergernis gaf ze het papier terug, en nam zich voor om de kwestie aan haar directe baas Tischendorf voor te leggen.

Maar de volgende paar dagen was ze bezig met het uitzoeken van de mappen op haar bureau, en op donderdag waren de lege plaatsen in de galerij ingenomen door nieuwe portretten. Op vrijdag had Libertas een afspraak met haar oom Wend en was ze het voorval alweer helemaal vergeten.

Op het Anhalter Bahnhof, waarvandaan mensen uit dit kloppende hart van het land talloze richtingen op konden gaan, was het die avond opvallend rustig.

‘Er is een of andere SA-parade bij de Linden,’ legde de verveeld ogende kaartjesverkoper uit. ‘Fakkels, banieren, alles zoals het hoort. Ze zeggen dat de Führer misschien zelfs aanwezig is.’

‘Juist, dat verklaart de lege straten en stations,’ zei Libertas met een instemmend hoofdknikken.

‘De mensen zijn dol op hem,’ vertelde de verkoper met zo’n toonloze stem dat het Libertas duidelijk was dat hij die mening niet deelde. Toen hij de NSDAP-speld op haar revers zag, nam hij haar over de rand van zijn bril op alsof hij wilde vragen: en waarom bent u daar dan niet bij, Fraülein?

‘Ik heb een afspraak met mijn oom,’ legde Libertas met een gebaar naar het perron uit. Zonder te weten waarom schaamde ze zich voor haar duidelijk zichtbare speldje, dat iedereen liet denken dat ze een toegewijde nazi was.

De werkelijkheid was een stuk pragmatischer: Libertas had zich alleen bij de Partij aangesloten omdat diezelfde oom Wend, die wel een toegewijde nazi was, haar erop had gewezen dat ze als lid van de Partij veel gemakkelijker een baan zou kunnen vinden in Berlijn. Afgezien daarvan deelde ze weinig van de NSDAP-idealén. Haar artistieke ziel, pas negentien jaar oud, had geen enkele interesse in politiek en nog minder in de huidige situatie in Duitsland. De machthebbers hadden op geen enkele manier invloed op haar leven. Haar aristocratische Pruisische achtergrond en een paar succesvolle recente investeringen van haar familie hadden ervoor

gezorgd dat Libertas tot dusver een leven vol weelde had gekend, waarin ze nog geen dag had hoeven werken. Maar het afgelegen landgoed van haar familie, het paardrijden en haar halfslachtige gedichten waren haar gaan vervelen en ze had besloten dat het leven in het vrijgevochten Berlijn haar veel beter paste. Ze droomde van het witte doek, maar zelf acteren was niets voor haar. Haar blik was gericht op iets veel betekenisvollers, iets dat haar naam zou vereeuwigen, iets...

‘Op perron twee komt nu binnen...’ De aankondiging drong door de prachtige beelden in Libertas’ fantasierijke geest.

Uit haar dagdroom gerukt wierp ze een blik op de klok boven het tegenovergelegen perron. Omdat de militaristische liefde voor stiptheid er door haar Pruisische familie bij haar was ingestampt, was ze veel te vroeg op het station. Verveeld liep ze naar de damestoiletten van de eerste klasse, en poederde haar lichte huid, verlangend naar de prachtige gebruinde tint die ze in deze tijd van het jaar altijd had gehad toen ze nog op kostschool in Zwitserland zat. Ze stiftte haar lippen met een donkere, kersenrode lipstick en rangschikte haar al perfect vallende platinablonde krullen. Haar laatste bewonderaar had gezegd dat ze precies op Greta Garbo leek. De jongeman voor hem had haar met Marlene Dietrich vergeleken. Libertas had beide mannen uitgelachen en gezegd dat ze liever vergeleken werd met de schrijver Erich Remarque van het begin van de jaren 20, toen hij nog een journalist was. Bij het zien van hun verbouwereerde gezichten had ze nog harder moeten lachen.

Haar dromen deden niet onder voor die van een man, maar die jongens hadden alleen een lieflijk gezicht en een mooi lichaam gezien, wat voor haar de reden was geweest om hen te dumpen en niet meer naar hen om te kijken.

De toiletjuffrouw hield de deur voor Libertas open en dankte de ‘gnädige Frau’ uitvoerig voor de rijke fooi die ze in ruil daarvoor ontving. Het perron was weer leeg. De meute passagiers was door de deuren verdwenen naar de

taxi's die hen opwachtten, in de ondergrondse tunnel naar Hotel Excelsior of naar de vele chique winkels waar de nieuwste mode uit Parijs hen voor exorbitante prijzen opwachtte. Op een van de glimmende banken zat een reizende zakenman met een geconcentreerde blik het financieel katern van de krant te lezen.

‘Scheiße.’

Geschrokken door die botte vloek keek Libertas op naar de man, die bijna helemaal verborgen zat in de schaduw van een hoge kalkstenen pilaar. Hij was goed gekleed, maar duidelijk overstuurd, en mopperde op een luciferdoosje dat blijkbaar nat geworden was, aan de hoeveelheid lucifers op de grond te zien. Niet alleen vloekte hij vanwege die verdomde regen van de dag ervoor, maar ook omdat zijn dienstbode zijn favoriete aansteker kwijt-gemaakt had, en eigenlijk vooral omdat de hele verdomde wereld wat hem betreft naar de maan kon lopen.

‘Hier.’ Libertas haalde haar vinger langs haar zilveren aansteker, ingelegd met het familiewapen, en hield de vlam bij de sigaret van de man.

Zijn gezicht ging schuil onder de rand van zijn elegante vilten hoed. Hij nam een flinke trek en zuchtte vervolgens zo gekweld dat Libertas ervan overtuigd was dat een dierbare van hem was overleden of dat hij miljoenen was verloren door een misgelopen transactie.

‘Rotdag?’ vroeg ze vriendelijk.

‘Rotleven.’ Nu zette hij zijn hoed af, en haalde een hand door zijn donkere haren. De grijns die hij Libertas toewierp herkende ze uit talloze tijdschriften en krantenartikelen.

Fritz Lang. De Duitse regisseur, het genie achter het filmische meesterwerk *Metropolis* en de thriller *M* over een seriemoordenaar, die de hele wereld op zijn grondvesten had laten schudden. Hij was de dromer die een filmraket naar de maan had gestuurd, de Berlijnse ster, die altijd omringd werd door menigtes juichende, bewonderende fans. Die man hield zich nu op in de schaduw, vergezeld van slechts een enkele koffer.

Iets aan dat beeld had Libertas aan het denken moeten zetten, maar ze was veel te opgetogen om dat te beseffen. Ze opende haar lippen om een puberaal gilletteje van opwinding te slaken, maar...

‘Nee, alstublieft, niet doen.’ Er klonk zo’n angst door in Langs stem en er sprak zulke urgentie uit de manier waarop hij haar arm greep en haar verder het duister in trok, dat Libertas geschrokken zweeg. ‘Ik heb u overstuur gemaakt,’ zei de grote Duitse regisseur een stuk vriendelijker, zij het met een treurige blik. Nu pas drong het tot haar door dat de kenmerkende monocle die hij altijd voor zijn linkeroog droeg, verdwenen was. Toch was zijn gezicht nog altijd zeer herkenbaar en dat moest dus de reden zijn dat hij zijn hoed weer opzette en de rand net als daarvoor zo ver mogelijk over zijn gezicht trok. ‘Vergeef me dat ik uw eerste indruk van mij op zo’n onfatsoenlijke manier verstoord heb. Ik kan u verzekeren dat dat nooit mijn bedoeling is geweest. Ik probeer alleen...’ Hij zocht naar de juiste woorden. ‘Ik probeer alleen deze treinreis te maken zonder herkend te worden, als de hogere machten me dat gunnen.’

‘Ik beloof u dat ik geen ophef zal veroorzaken en ik zal ook uw vrouw niet vertellen dat u op weg bent naar uw minnares, als u mij uw handtekening wilt geven.’ Het was een halve grap, bedoeld om zijn stemming te verlichten. De man leek omringd te worden door duisternis. Ze zag het aan de vermoeide, verloren blik in zijn groenbruine ogen en de wallen, die leken te suggereren dat hij al minstens één nacht niet geslapen had.

Lang liet een holle lach horen en schudde zijn hoofd, al was hij dankbaar voor de afleiding. ‘Ik zou maar al te graag willen dat mijn huwelijkse verwickelingen mijn voornaamste probleem waren, lieverd, maar ik ben bang dat dat niet langer het geval is. Mijn vrouw en ik hebben onze scheidingspapieren ondertekend en mijn minnares... Het is nog maar de vraag of ik haar ooit nog zal zien. Maar genoeg over mijn problemen. Hoe heet je, lieverd?’

‘Libertas,’ antwoordde ze haast ademloos. Ze gaf hem haar kleine leren notitieboekje en een vulpen.

‘Libertas,’ riep Lang uit. Hij nam haar met hernieuwde interesse op. ‘Wat een naam. De naam van een vrijheidsstrijdster.’

‘Mijn grootvader, Fürst Philipp von Eulenburg, was componist.’

‘Werkelijk?’

‘In zijn ‘Sprookje der Vrijheid’ heet een van de personages Libertas. Ik ben naar haar vernoemd.’

‘En wat is er met die artistieke genen van uw beroepskeuze geworden?’ vroeg Lang plagend terwijl hij iets in haar notitieboekje schreef.

‘Ik werk voor MGM Studios,’ kondigde Libertas met trots aan. Ze stond te popelen om te lezen wat Lang schreef.

‘Nee, toch?’ Lang stopte even met schrijven en nam Libertas met professionele interesse op. ‘Schitterend. Maar u bent geen actrice, is het wel?’

‘Nee, ik werk als persmedewerkster, al heb ik geen enkel idee waarom ze me aangenomen hebben.’ Libertas voelde zich steeds meer op haar gemak bij Lang, die inderdaad bijzonder charmant bleek, en begon te kwebbelen. ‘Ik kom net van kostschool af en heb geen enkele werkervaring. Ik heb geen idee wat ik moet doen, maar ze hebben me toch ter plekke aangenomen.’

De speelse glimlach op Langs gezicht verdween alsof iemand de touwtjes van een masker had doorgesneden.

Libertas klemde haar lippen op elkaar, want ze had het gevoel dat ze iets heel erg verkeerd had gezegd, niet alleen op het verkeerde moment, maar ook tegen de verkeerde persoon. Toch kon ze met geen mogelijkheid bedenken wat dat was.

‘Ze hebben u aangenomen omdat iemand het werk moet doen.’ Zelfs Langs toon was nu ijzig. ‘Zo veel banen, iemand moet ze vervullen.’

‘Wat bedoelt u?’ Libertas staarde hem oprecht verbaasd aan.

Hij kneep zijn ogen samen, liet zijn blik naar haar NSDAP-speldje glijden en keek toen weer naar haar gezicht. ‘Hoe oud bent u, Libertas?’

‘Negentien,’ antwoordde ze. Ze voelde zich schuldig, zonder te weten waarom.

Toen hij dat hoorde, verzachtte de uitdrukking op het gezicht van de regisseur. Zijn strenge mond werd milder en vormde zich tot een bedroefde glimlach. ‘Dat verklaart een heleboel. Nog zo jong... Bevalt al die Partijideologie u?’ Hij gebaarde met de pen naar het speldje alsof de gedachte het aan te moeten raken alleen al weerzinwekkend was.

‘Dat? Nee.’ Libertas schudde haar hoofd en vouwde haar zilverkleurige kraag van vossenbont over het speldje heen. Ineens leek het ontzettend belangrijk dat ze hem daarvan kon overtuigen. ‘Ik droeg dit alleen om een baan te krijgen. Mijn oom zei dat er in het sollicitatieproces iets was met Partijleden, mensen die van betrouwbare politieke status zijn of zulke onzin.’ Ze worstelde met de woorden.

Toen Lang bij het horen van dat laatste woord zachtjes begon te grinniken omdat het totaal niet paste bij de welopgevoede jonge aristocrate tegenover hem, slaakte Libertas een zucht van opluchting.

‘Ik neem aan dat u geen idee hebt van de recent ingevoerde wet over het herstel van het ambtenarenapparaat? Nee, dat vermoedde ik al.’

Lang deed het notitieboekje dicht en duwde het Libertas zachtjes in de handen. Heel even omsloten zijn handen de hare en keek hij haar diep in de ogen. ‘Ze hebben alle Joden die voor jouw studio werkten ontslagen. En dat is bij alle studio’s gebeurd, bij de hele ambtenarij, het theater, de filmindustrie, juridische praktijken, banken, administratieve functies en ziekenhuizen. Ze willen dat mooie volbloed Ariërs zoals u hun plaats innemen. Daarom hebben ze u aangenomen, lieverd.’

Het gefluit van een binnenkomende trein leek Libertas te doorboren. Of waren het zijn woorden? Ze werd omhuld door stoomwolken en kon haar gevoelens niet duiden.

‘Dit is mijn trein.’ Lang liet nu pas haar handen los en pakte zijn koffer. ‘Een enkeltje Parijs, geen retourticket, mits ik niet bij de grens word